

Funktionshindrad 18-årig, bosatt hos sina föräldrar och beviljad assistansersättning, har ansetts berättigad till korttidsvistelse utanför det egna hemmet.

Lagrum:

7 § och 9 § 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

S.K. hade funktionshinder i form av bl.a. CP-skada, epilepsi och synnedsättning. Hon omfattades av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och var beviljad assistansersättning med i genomsnitt cirka 70 timmar per vecka. Hon bodde tillsammans med sina föräldrar och sin tvillingsyster. Den personliga assistansen utfördes huvudsakligen av hennes föräldrar. Våren 2012 ansökte S.K. om insatsen korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS, i form av läger under tolv dagar på sommarkollo i Småland. Vid tiden för den avsedda lägervistelsen var hon 18 år.

Sociala omsorgsnämnden i Borås kommun avslog den 12 mars 2012

S.K:s ansökan om korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS i form av sommarkollo under 12 dagar i Småland med motiveringen att den begärda insatsen ansågs gå utöver vad som krävs för att tillförsäkra S.K. goda levnadsvillkor.

S.K. överklagade beslutet och yrkade att hon skulle beviljas korttidsvistelse i form av sommarkollo under 12 sammanhängande dagar och att denna skulle förläggas i Småland, i första hand under perioden 9-20 juni 2012. Hon anförde bl.a. följande. Hon var på läger påsken 2011 och i beslutet från det året står att insatsen bör kunna erbjudas regelbundet. Hon har inga kamrater där hon bor utan är mest hänvisad till att umgås med sina föräldrar. På läger händer många nya saker hela tiden och det är oerhört viktigt för henne att hon, som andra ungdomar i hennes ålder, får möjlighet till nya kontakter och upplevelser utan att hennes föräldrar är med. Hennes tvillingsyster går på bio, på festivaler och åker på semesterresor. Det är viktigt att även hon får göra sådant själv. Att få komma på läger är även en viktig del i hennes utveckling med tanke på att hon så småningom ska flytta hemifrån och att inte vara hänvisad till assistenter och föräldrar för att kunna göra något. Hon behöver assistans i allt som hon gör och kan inte själv gå på stan, på bio eller resa som andra ungdomar. Vistelsen innebär även avlastning för hennes föräldrar.

Sociala omsorgsnämnden fann inte skäl att ändra sitt beslut och anförde bl.a. följande. Det är ostridigt att S.K. tillhör personkretsen i 1 § 3 LSS. Vid bedömningen av rätten till insatser ska hänsyn tas till om behov föreligger eller om behovet tillgodoses på annat sätt. Det ska beaktas om den enskilde har beviljats andra insatser som delvis ska tillgodoses samma behov, exempelvis personlig assistans som möjliggör att delta i aktiviteter av andra slag (jfr RÅ 2006 ref. 66). S.K. har genom assistansersättning möjlighet till rekreation och att tillsammans med sin

personliga assistent ta del i aktiviteter. Förra året beviljades hon också en korttidsvistelse enligt LSS i form av påskläger i Småland under sju dagar. Årliga lägervistelser kan enligt Kammarrätten i Stockholm, mål 4323-10, normalt inte anses ingå i begreppet normal livsföring. Av Kammarrättens i Göteborg dom i mål 7015-06, framgår att rätt till korttidsvistelse för miljöombyte och rekreation inte föreligger om behovet redan är tillgodosett även om det är genom egen initiativkraft och inte genom insatser. S.K. har, liksom personen i det ovan nämnda fallet, en innehållsrik och varierad vardag. S.K. går på konserter och olika sportevenemang, bland annat Elfsborgs alla hemmamatcher. Hon spelar golf varje måndag tillsammans med andra personer som har funktionsnedsättningar. S.K. har årligen under åtta års tid åkt på läger i fjällen med RBU (Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar), så även i år. Bedömningen görs att S.K. får sitt behov av miljöombyte och rekreation tillgodosett genom det aktiva liv hon lever, både med hjälp av insatser och egna initiativ. S.K:s föräldrar får avlastning genom de årliga lägervistelserna och har dessutom möjlighet till ytterligare avlösning i omvårdnaden genom assistansen.

Förvaltningsrätten i Jönköping (2012-05-24, ordförande Mäkinen Nordquist) yttrade efter att ha redogjort för tillämpliga bestämmelser, förarbeten och utredningen i målet: Förvaltningsrätten gör följande bedömning. – Såvitt framgår av utredningen är S.K. beviljad insats i form av assistansersättning från Försäkringskassan. Hennes föräldrar arbetar som personliga assistenter och det finns även en utomstående personlig assistent som S.K. kan gå och t.ex. fika med. Vidare framgår att S.K. går på sport och konserter samt spelar golf varje måndag. Hon har även de senaste åtta åren åkt på läger med RBU vilket familjen själv har bekostat, men i år är det sista gången som hon åker med. S.K. är inte, såvitt framgår, under året beviljad korttidsstillsyn eller korttidsvistelse eller någon annan insats enligt LSS. Vid en helhetsbedömning av dels den insats i form av assistansersättning som hon är beviljad, dels den aktivering som hennes föräldrar står för, finner förvaltningsrätten att insatserna inte är tillräckliga för att S.K. ska vara tillförsäkrad goda levnadsvillkor och få sina behov av miljöombyte och rekreation tillgodosedda helt. Av betydelse därvid är att S.K. numera är fyllda 18 år och att behovet av miljöombyte och rekreation i den åldern till stor del inte längre tillgodoses av föräldrarna utan, när det är fråga om en ung vuxen utan funktionshinder, vanligtvis tillgodoses på egen hand. Den personliga assistansen tillgodoser heller inte fullt ut det behov av miljöombyte och rekreation som en korttidsvistelse på egen hand kan ge. S.K. bör mot denna bakgrund beviljas insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet. S.K. förklaras därför berättigad till insats enligt 9 § 6 LSS i form av en sammanhållen 12 dygn lång vistelse utanför det egna hemmet (korttidsvistelse). – Förvaltningsrätten bifaller överklagandet och förklarar S.K. berättigad till insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet enligt 9 § 6 LSS i form av en sammanhållen 12 dygn lång vistelse.

Sociala omsorgsnämnden överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten skulle upphäva domen och fastställa nämndens beslut. Nämnden anförde bl.a. följande. S.K. lever ett aktivt liv. Hon har regelbundna aktiviteter som att gå på sportevenemang och spela golf samt åker på läger med RBU varje år. S.K. är sedan tidigare beviljad assistansersättning med i genomsnitt 60 timmar per vecka och från och med april 2012 i en omfattning av i genomsnitt drygt 70 timmar per vecka. Detta räcker för att även hennes behov av fritidsaktiviteter ska tillgodoses. Under 2004 beviljades hon assistansersättning för bad, shopping, djurpark, besöka släktingar m.m. med 2,5 timmar per dag. Sedan dess har det totala antalet beviljade timmar ökat vid två tillfällen. S.K. har således med stöd av sina personliga assistenter möjlighet att delta i aktiviteter av olika slag och därigenom få sina behov av miljöombyte och rekreation tillgodosedda fullt ut. Enligt rättsfallet RÅ 2006 ref. 66 uppfyller insatserna personlig assistans och korttidsvistelse delvis samma syften. Enligt en dom från Kammarrätten i Sundsvall den 25 februari 2008 (mål nr 3261-07) hade en 18-årig man som hade personlig assistans all vaken tid inte rätt till korttidsvistelse eftersom han med stöd av personliga assistenter kunde delta i aktiviteter och de anhörigas behov av avlastning inte var så stort att det därför var motiverat att bevilja korttidsvistelse. Samma bedömning bör göras i S.K:s fall.

S.K. motsatte sig bifall till överklagandet. Hon anförde bl.a. att enligt prop. 1992/93:159 s.172 rätt till kompletterande insatser kan föreligga även om behovet i viss mån tillgodoses på annat sätt.

Kammarrätten i Jönköping (2012-11-14, Alkman, Grip, referent, Almqvist) yttrade: För att S.K. ska anses ha rätt till den begärda insatsen ska hon konstateras ha behov av just denna insats och behovet ska inte kunna tillgodoses på annat sätt. Vid denna bedömning ska beaktas – förutom hennes egna förutsättningar och behov – även det förhållandet att hon har personlig assistans som möjliggör för henne att ta del i aktiviteter av olika slag (se rättsfallet RÅ 2006 ref. 66). – Att S.K. har ett behov av rekreation och miljöombyte samt ett behov av att frigöra sig från sina föräldrar som andra ungdomar i hennes ålder är ostridigt. Hon är emellertid beviljad assistansersättning som till viss del är avsedd att utnyttjas för deltagande i olika aktiviteter och sålunda tillgodose nämnda behov. Det förhållandet att det rent faktiskt är föräldrarna som i stor utsträckning utför uppdraget som personliga assistenter ger inte anledning att bedöma saken annorlunda, eftersom det finns möjlighet för henne att välja andra assistenter än föräldrarna. Därtill kommer att S.K. har vistats på sommarläger årligen under åtminstone de senaste sju åren. Kammarrätten finner mot bakgrund härav att S.K. inte kan anses ha behov av den begärda insatsen för att tillförsäkras goda levnadsvillkor. Överklagandet ska därför bifallas. – Kammarrätten upphäver förvaltningsrättens dom och fastställer Sociala omsorgsnämndens beslut.

S.K. överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen med ändring domen skulle bevilja den sökta

insatsen. Hon anförde bl.a. följande. Hon är 18 år och lägret är en viktig del i hennes utveckling med tanke på att hon så småningom ska flytta hemifrån. Det är viktigt för henne att inte alltid vara hänvisad till sina föräldrar för att kunna göra något. Hon får ingen personlig assistans under en vistelse på kollo. Poängen med att hon åker dit är att hon kommer ut och får miljöombyte och får träffa andra ungdomar i samma situation. Det kan hon inte få bara genom att utnyttja sin personliga assistans.

Sociala omsorgsnämnden bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Med hjälp av sin assistans kan S.K. upprätthålla kontakten med andra ungdomar, även dem hon tidigare träffat på kollo. Hon kan resa till dem eller de till henne. Hon kan på så vis få nya kontakter och upplevelser. Såsom assistansberättigad kan hon i stor utsträckning välja vilka som ska utföra assistansen åt henne. Att föräldrarna är assistenter ska därför inte påverka bedömningen av rätt till korttidsvistelse.

Socialstyrelsen, som avgav yttrande i målet, fann vid en samlad bedömning att S.K. skulle anses berättigad till den sökta korttidsvistelsen utanför det egna hemmet för att tillförsäkras goda levnadsvillkor. Socialstyrelsen anförde bl.a. följande.

Lagtexten innehåller inga begränsningar för när rätt till insatsen föreligger. S.K:s behov av miljöombyte och rekreation samt möjlighet till personlig utveckling kan åtminstone delvis tillgodoses genom utnyttjande av redan beviljad assistansersättning. Assistansersättningen kan också användas som en del i avlastningen för hennes anhöriga. Insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet kan dock utformas på olika sätt och kan i det enskilda fallet innehålla inslag som inte kan tillgodoses på samma sätt genom personlig assistans. En sådan lägervistelse som ansökan avser kan t.ex. erbjuda möjligheter för S.K. att träffa och umgås med jämnåriga som är i en likartad situation och tillsammans kan man utöva olika aktiviteter. – Vad gäller nu aktuellt mål fäster Socialstyrelsen särskild vikt vid att S.K. är i det skede i livet som vanligen är av stor betydelse för alla ungdomar och som innefattar ökande grad av självständighet och skapande av en egen identitet. I förarbetena till LSS anges även att insatsen bör kunna ses som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar. Det framstår för Socialstyrelsen som klart att en sådan lägervistelse som ansökan avser tillgodoser ett sådant behov hos S.K., ett behov som hon själv ger uttryck för i sin ansökan och som är av stor betydelse och vikt för en person mot slutet av sitt tonårsliv. Dessa uppgifter i sig är inte ifrågasatta och ligger dessutom i linje med just sådana syften som insatsen i fråga ska ha enligt vad som följer av lagtexten, förarbeten och rättspraxis.

Sveriges Kommuner och Landsting, som beretts tillfälle att avge yttrande i målet, ansåg att någon rätt till den begärda insatsen inte förelåg samt anförde bl.a. följande.

S.K. är över 18 år och har beviljats assistansersättning som innefattar även fritidsaktiviteter och rekreation. Det finns möjlighet

att bryta den isolering som hon upplever redan inom ramen för den beviljade assistansersättningen. Det är brukaren som tillsammans med assistenterna och dessas arbetsgivare bestämmer hur den beviljade ersättningen ska användas för att tillgodose brukarens behov. Det kan inte vara meningen att en brukare beviljas ytterligare insatser inom ramen för LSS när det redan finns beviljade insatser som ska tillgodose samma behov, men som inte utnyttjas på åsyftat sätt. Vidare finns det möjlighet för brukaren att använda andra assistenter än föräldrarna och på så sätt få möjlighet till miljöombyte och rekreation på samma villkor som andra ungdomar utifrån sina fysiska förutsättningar. Precis som andra personliga assistenter har föräldrarna möjlighet att få avlastning genom rätten till semester. De kan också få avlastning genom att brukaren utför aktiviteter med stöd av utomstående personliga assistenter. Även föräldrarnas behov av avlastning kan således tillgodoses genom den beviljade assistansersättningen.

Högsta förvaltningsdomstolen (2013-11-12, Melin, Sandström, Hamberg, Nymansson, Rynning) yttrade:

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Den fråga Högsta förvaltningsdomstolen har att ta ställning till är om S.K. – en 18-åring med funktionsnedsättning, bosatt hos sina föräldrar och beviljad assistansersättning – har rätt till insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet i form av en lägervistelse.

Rättslig reglering m.m.

I 5 § LSS anges att verksamhet enligt denna lag ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.

Av 6 § första stycket LSS framgår bl.a. att verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges.

Enligt 7 § första stycket LSS har personer som omfattas av lagen rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Av andra stycket framgår att den enskilde genom insatserna ska tillförsäkras goda levnadsvillkor. Insatserna ska vara varaktiga och samordnade. De ska anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv.

I förarbetena anges att 7 § andra stycket LSS ger uttryck för en kvalitetsnivå på insatser enligt lagen (prop. 1992/93:159 s. 172 f.). Vidare framgår att vid bedömningen av om den enskilde har behov av insatsen i sin livsföring, måste jämförelser göras med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder. För att viss insats ska kunna nekas den funktionshindrade på grund av att behovet tillgodoses på annat sätt, ska behovet också faktiskt tillgodoses på annat sätt. Det räcker således inte att, såsom beträffande bistånd enligt socialtjänstlagen, behovet kan tillgodoses på annat sätt. Även om behovet i viss mån tillgodoses på annat sätt kan rätt föreligga till kompletterande insatser enligt LSS. Insatserna ska utformas så att de ökar den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv och får inte ges formen av ett beskyddande omhändertagande, där den enskilde själv spelar en passiv roll. Alla insatser bör ha en aktiverande prägel med yttersta syfte att även den som har omfattande funktionshinder i största möjliga utsträckning ska kunna bo självständigt och arbeta som andra.

Enligt 9 § 6 LSS utgör korttidsvistelse utanför det egna hemmet en av insatserna för särskilt stöd och särskild service. Av andra punkten i samma paragraf framgår att en annan insats är biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.

I förarbetena uttalas att syftet med insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet är dels att den funktionshindrade personen ska erbjudas miljöombyte och rekreation, dels att anhöriga därigenom kan beredas avlösning i omvårdnadsarbetet (prop. 1992/93:159 s. 178). Insatsen kan därför delvis ses som ett alternativ till insatsen avlösarservice. Korttidsvistelse kan förläggas i korttidshem eller i annan familj – stödfamilj. Sommarläger och kurser kan också utgöra en form av korttidsvistelse. Korttidsvistelse bör kunna erbjudas som en regelbunden insats och som en lösning vid akuta behov. Insatsen bör också kunna ses som ett led i att bryta ett ensidigt beroende mellan barn och föräldrar.

Enligt 9 a § första stycket LSS avses med personlig assistans ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Av andra stycket framgår att den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov även har rätt till sådan insats för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Högsta förvaltningsdomstolen noterar inledningsvis att lagtexten inte innehåller några begränsningar för när rätt till insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet kan föreligga. Av förarbetena framgår att insatsen främst är tänkt för situationer då den funktionshindrades

anhöriga är i behov av avlösning, men även för att tillgodose behov hos den funktionshindrade själv att komma till en annan miljö. Högsta förvaltningsdomstolen har tidigare slagit fast att korttidsvistelse bör kunna komma i fråga för att tillgodose såväl behov av avlösning som behov av enbart miljöombyte eller rekreation (RÅ 2006 ref. 66 I och II).

I RÅ 2006 ref. 66 I konstaterar Högsta förvaltningsdomstolen att utrymmet för vuxna ensamstående att göra anspråk på insatsen korttidsvistelse för sin rekreation kan vara begränsat. Vuxna som inte lever i familjegemenskap och som har sådana stora funktionshinder och stödbehov att LSS är tillämplig måste ha sin tillvaro organiserad på ett sådant sätt att de kan få sitt behov av stöd och service tillgodosett, t.ex. genom personlig assistans. Assistans kan då ges även för rekreatiöändamål (jfr 9 a § andra stycket LSS). Avgörande för om en rätt till korttidsvistelse föreligger i ett visst fall är dock om den enskilde har behov av just en sådan insats och detta behov inte tillgodoses på annat sätt.

Genom den assistansersättning S.K. är beviljad får hennes behov av miljöombyte och rekreation till stor del anses vara tillgodosedda. Assistansersättningen kan också användas för att bereda hennes anhöriga avlösning. Detta hindrar emellertid inte att det kan föreligga en rätt även till korttidsvistelse, om behov av en sådan ytterligare insats bedöms föreligga vid en individuell prövning. Enligt uttalanden i förarbetena bör, som framgått, insatsen korttidsvistelse också kunna ses som ett led i att bryta ett ensidigt beroende mellan barn och föräldrar. Vid en prövning av rätt till korttidsvistelse bör således även en ung människas behov av personlig utveckling kunna vägas in.

S.K. har just blivit myndig och har ännu inte avslutat sina gymnasiestudier. Hon bor hemma hos sina föräldrar. Hon befinner sig således i ett skede i livet då hon ska frigöra sig från föräldrarna. Denna utvecklingsprocess är av stor betydelse för alla ungdomar och innefattar inte sällan ett behov av att emellanåt kunna vistas borta från hemmet och föräldrarna. S.K:s behov av personlig utveckling i detta avseende kan inte helt tillgodoses genom den assistansersättning hon är beviljad. Det får däremot anses stå klart att en lägervistelse av det slag ansökan avser, där S.K. också har möjlighet att vara tillsammans med andra ungdomar, bör kunna bidra till att tillgodose detta behov. För en ung person i hennes situation kan därför behovet av personlig utveckling utgöra skäl för en korttidsvistelse av detta slag vid något eller några få tillfällen.

Av utredningen i målet framgår att S.K. tidigare under ett antal år har åkt på kortare resor till fjällen, vilka anordnats ideellt. Hon har vidare beviljats en korttidsvistelse enligt LSS i form av ett läger liknande det nu aktuella under påsken 2011, anordnat av samma arrangör. Såvitt framkommit har kommunen inte haft någon erinran mot lägerverksamheten som sådan. Vid en samlad bedömning finner Högsta förvaltningsdomstolen att S.K. för att tillförsäkras goda levnadsvillkor får anses ha haft behov av en lägervistelse även sommaren 2012. Hon borde därför ha beviljats den sökta insatsen.

Tiden för läservistelsen i fråga har passerat. Då ändamålet med S.K:s överklagande således har förfallit föranleder det inte någon Högsta förvaltningsdomstolens vidare åtgärd.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avskriver målet.

Mål nr 6920-12, föredragande Holmdahl

Rättsfall: RÅ 2006 ref. I och II.

Litteratur: prop. 1992/93:159 s. 172 f. och 178.